

تحولات حوزه‌ی علمیه‌ی قم پس از انقلاب اسلامی

(با تأکید بر تحولات آموزشی)

علی شیرخانی*

چکیده

بررسی روند تحولات آموزشی حوزه‌ی علمیه‌ی قم و معرفی ساختار تشکیلاتی حوزه؛ به علاوه‌ی شناساندن مراکز وابسته و تبیین فعالیت‌های علمی و پژوهشی آن و نگاهی کوتاه به گذشته و آینده‌ی آن مورد نظر این مقاله است.

واژگان کلیدی

انقلاب اسلامی، حوزه‌ی علمیه‌ی قم، تحولات، تشکیلات، مدیریت حوزه، طلاب، آموزش، پژوهش، برگزاری نمایشگاه.

مقدمه

حوزه‌های علمیه‌ی شیعی قرن‌هاست که به عنوان مراکز آموزشی، پژوهشی و تربیتی در جوامع اسلامی به شمار می‌روند و تا قرن اخیر عهده‌دار تولید، توزیع و ترویج علم در جوامع بوده‌اند و تا قبل از تحولات و

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قم

تغییرات بنیادی در روابط اجتماعی دنیا، با ارائه‌ی ساختاری دقیق و قابل دفاع از نظام فکری شیعه در تقابل با نظام‌های دیگر بوده‌اند و تا زمان معاصر توانسته‌اند با نیازهای بشر، همگام حرکت نمایند و در عرصه‌های مختلف فردی و اجتماعی و اثبات قابلیت تام و تمام آن برای رقابت با مکاتب و ایده‌های رقیب؛ بر بالندگی، شکوه و عظمت مکتب شیعه بیفزایند؛ این حوزه‌های علمی، رمز ماندگاری خود را در پویایی تفکرات خویش دیده است.

قبل از انقلاب اسلامی، حوزه‌های علمیه - و در رأس آن حوزه‌ی نجف و قم - یک مرکز آموزشی درون‌گرا بودند که بیشتر تفکرات ارائه شده در آن‌ها به جنبه‌های فردی اشخاص توجه داشته است و تعاملی جدی با نظام سیاسی و نظام اجتماعی نداشته‌اند، ولی پیروزی انقلاب اسلامی و نقش جدی روحانیت در شکل‌گیری، تداوم و پیروزی آن، موجب گردید که آموزه‌های روحانیت و حوزه‌های علمیه، سمت و سوی اجتماعی به خود بگیرد و از این رو شایسته بود که سیاست‌های آموزشی، پژوهشی و مدیریتی حوزه‌های علمیه و ساختار و برنامه‌های در دست اجرا، از توانمندی کافی و لازم برای تربیت نیروی انسانی کارآمد برای انطباق مستون دینی و آموزه‌های آن با شرایط امروزین زندگی بشر - در عین پابندی به اصالت و استناد دینی و فقه جواهری - برخوردار باشد.

در سال‌های دهه‌ی ۷۰ شمسی، تلاش‌هایی در حوزه‌ی علمیه به منظور نظام‌مند کردن فرایند آموزش و پژوهش، دفع کاستی‌ها و نهادینه سازی فعالیت‌های علمی - آموزشی به عمل آمده است. مسؤولان امرکوشیده‌اند تا برای رشد شاخص‌های علمی و انسجام بخشی به برنامه‌های جذب آموزش و ایجاد هسته‌های مطالعات تخصصی، اقداماتی به عمل آورند به گونه‌ای که

این اقدامات در مقایسه با وضعیت پیشین، دارای پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای بوده است، ولی به نظر می‌رسد که راه ناپیموده‌ی بسیاری تا رسیدن به وضعیت مطلوب در پیش‌روست. در ادامه‌ی بحث، این مقاله به تحولات به وجود آمده در ابعاد مختلف و همین‌طور کاستی‌های موجود جهت رسیدن به وضع مطلوب، نیم‌نگاهی خواهد داشت.

اول: تشکیلات مدیریتی حوزه‌ها

حوزه‌های علمیه قبل از انقلاب اسلامی دارای تشکیلات و ساختاری نبودند که بتوان از آن به عنوان سازمان یاد کرد که در رأس آن سازمان، مدیری باشد که یک سلسله مراتب هرمی برای آن بتوان تشکیل داد. هر چند اصل مدیریت به نوعی در درون حوزه‌های علمیه وجود داشته و مراجع دینی شیعه همواره زعیم حوزه‌های علمیه معرفی می‌شدند. از آن جا که در آموزه‌های دینی شیعه، تعدد مراجع امری پذیرفته شده بود، لذا هر مرجعی به تناسب توان مالی خود اقدام به تأسیس مدارس علمیه می‌نمود و یا نظارت و تولیت عالی‌ی مدرسه‌ای را بر عهده می‌گرفت و آنگاه یا خود چونان مباشری آگاه و دلسوز به امور مدرسه رسیدگی می‌کرد و یا این که از جانب خود کسی را که مورد وثوق بود به مسؤولیت رتق و فتق امور مدرسه منصوب می‌کرد.

بدین صورت هر چند «حوزه‌ی علمیه‌ی قم» یک واژه‌ی ترکیبی است؛ وجود نهاد و ساختاری در مکان خاص، مشابه «دانشگاه تهران» را در ذهن هر خواننده تداعی می‌کند، ولی وجود خارجی مثل دانشگاه تهران تا پیروزی انقلاب اسلامی نداشته است؛ زیرا مدرسه و مراکز آموزشی و پژوهشی متعدد و حتی جزیره‌گونه‌ای، حوزه‌ی علمیه‌ی قم را تشکیل می‌دادند. آن

چه از حوزه‌ی علمیه‌ی قم، وجود خارجی داشت، «فیضیه» و چند مدرسه‌ی دیگر یا بیوت مراجع بود. به طور مثال حضرات آیات آقایان گلپایگانی^(۱)، مرعشی نجفی^(۲)، شریعتمداری^(۳) هر کدام مراکز آموزشی خاصی داشتند که تحت نظارت دفتر آنان به فعالیت آموزشی و پژوهشی خود ادامه می‌دادند و مدارسی مثل فیضیه هم تحت اشراف همه‌ی آقایان بود و به نوعی همه بر آن نظارت داشتند. اینک مروری داریم بر ساختار تشکیلاتی حوزه‌ی علمیه‌ی قم:

۱- شورای مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم^(۴)

حوزه‌های علمیه‌ی شیعه هیچ‌گاه خالی از نظم و ترتیب نبوده و همواره یک نوع نظام طبیعی خود به خود و براساس تعالیم اسلامی بر آن حاکم بوده، بدون آنکه مقررات و آیین‌نامه‌ی خاصی برای آن تدوین بشود. ارتباط نزدیک طلاب جوان با اساتید، پیش‌کسوتان و فضلا و مراجع و زعمای حوزه و نظارت دقیق آنان بر چگونگی وضع تحصیلی، اخلاقی و معیشتی طلاب موجب پرورش طلاب خوب، فاضل و متدین و متخلق به اخلاق اسلامی و ضامن حفظ قداست حوزه‌های علمیه بوده است.

۱. مدرسه‌ی المهدی تحت اشراف آیت‌الله گلپایگانی بوده است.

۲. مدارس مؤمنیه، مرعشیه، مهدیه و شهابیه تحت اشراف آیت‌الله مرعشی بوده است.

۳. مجموعه‌ی دارالتبلیغ که مؤسسه‌ی عظیمی بوده تحت اشراف آیت‌الله شریعتمداری بوده است.

۴. مطالب شورای مدیریت از طریق مصاحبه‌ی نگارنده با معاون آموزشی مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم جناب حجة الاسلام رفعتی نائینی و مجله‌ی پیام حوزه، پیش شماره، پاییز ۱۳۷۲، صص ۴۰-۴۷ اخذ گردیده است.

گسترش روزافزون حوزه‌ها - بخصوص حوزه‌ی علمیه‌ی قم - از یک طرف و تحولات وسیع اجتماعی - فرهنگی و نیاز گسترده‌ی جامعه به روحانیون فاضل و متعهد در شؤون مختلف از سوی دیگر، نظام کارآمدتری را می‌طلبید و از دیرباز زعمای حوزه‌ی علمیه‌ی قم به این نقیصه توجه داشتند و در صدد رفع این نقصان بوده‌اند.

انقلاب اسلامی و تأسیس و استقرار نظام جمهوری اسلامی مزید بر این نیاز شد؛ زیرا که هم طلاب جوان بیشتری را به خود جذب نمود و هم از آن جا که حوزه‌ی علمیه‌ی قم، مادر و خاستگاه اصلی انقلاب بود، مورد بغض دشمنان انقلاب و گروه‌های ملحد و منافق قرار گرفت.

براساس این نیاز، شورای مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم در اوایل سال ۱۳۶۰ با نظر امام راحل - قدس سرّه - و تأیید برخی از مراجع و علمای حوزه‌ی علمیه تشکیل و پس از مدت کوتاهی براساس طرحی که به حضورشان ارائه شد و مورد تصویب قرار گرفت، با تشکلی نه نفره (مرکب از سه نفر نمایندگان حضرت امام و سه نفر نمایندگان حضرت آیت‌الله العظمی گلپایگانی و سه نفر نمایندگان جامعه‌ی مدرسین حوزه‌ی علمیه با تشکیلات محدود و در عین حال منسجم) آغاز به کار و فعالیت نمود.

ناگفته پیداست وظیفه‌ای که شورای مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم در آن زمان و در آن شرایط به عهده گرفته بود بسیار حساس و سنگین بود، زیرا:

الف) طرح هرگونه نظام و برنامه برای حوزه‌های علمیه و بخصوص حوزه‌ی علمیه‌ی قم، که هم اکنون محور و مرکز کبان تشیع می‌باشد، کار بسیار ظریف و دقیقی است که به آسانی نمی‌توان از کنار آن گذشت و چنان نیست که بتوان گفت مدتی این روش و یا آن روش را تجربه می‌کنیم تا ببینیم کدام مفید است و کدام مضر. چرا که نتیجه‌ی هرگونه تغییر و تحولی در این

رابطه، بعد از گذشت سال‌ها و شاید پنجاه سال دیگر آشکار گردد و لذا این شورا همواره سعی کرده در مورد تصمیمات اساسی و بنیادی، پس از شور و مشورت بسیار؛ نتیجه را خدمت مراجع و آیات عظام و امام (در زمان حیاتشان) عرض نموده و کسب نظر کرده و آنگاه اقدام به اجرای مصوبات نماید.

ب) اجرای یک نظام جدید در میان نهادی که سابقه‌ی هزار ساله داشته و با ده‌ها هزار نفر سروکار دارد کار آسانی نیست و به هیچ وجه با ایجاد نظام جدید در یک نهاد جدید قابل مقایسه نمی‌باشد. یک نهاد جدید را به آسانی می‌توان بر اساس طرحی که تنظیم شده تدریجاً و قدم به قدم به وجود آورد، اما ایجاد نظم جدید در نهادی دیرپا و در میان افرادی که سال‌ها به شکلی خاص خوی گرفته‌اند و احیاناً هم ممکن است مطابق میل بعضی نباشد و یا زحمتی را بر آنان تحمیل نماید، کاری است سترگ، لذا با تلاش بسیار از سال ۱۳۶۱ عملاً فعالیت این شورا آغاز شد.

در عین حال هنوز بیش از هفت ماه از سال ۱۳۶۱ نگذشته بود که شورای مدیریت، گزارش زیر را که خلاصه‌ای از عملکرد آن هفت ماه بود، خدمت امام ارائه داد. به این شرح که در مدت هفت ماه گذشته این شورا مدتی همه روزه و بعد هم هر هفته سه روز جلسه داشته و قطع نظر از رسیدگی و حل و فصل مراجعاتی که می‌شده، موفق شده در مورد کارهای زیربنایی چندی که در زیر یادآور می‌شود گفتگو و اخذ تصمیم نموده و آن‌ها را اجرا نماید:

۱- تدوین برنامه‌ی درسی ادبیات و سطوح با مشاوره و بررسی نسبتاً زیاد و نیز همفکری با مجامع علمی دیگر مانند جامعه‌ی مدرسین. در این برنامه علاوه بر دروس سنتی ادبیات و فقه و اصول و فلسفه، درس‌هایی هم به

صورت «جنبی» شامل اصول عقائد، تاریخ اسلام، ملل و نحل، مکتب‌های فلسفی روز و امثال آن‌ها قرار داده شده تا طلاب جامعیت بیشتری داشته و بتوانند جوا بگوی نیازهای روزافزون کشور جمهوری اسلامی ایران در ابعاد مختلف باشند.

۲- تعیین ضابطه و آیین‌نامه برای پذیرش و نام‌نویسی طلاب، نیز شناسایی و آمارگیری طلاب موجود.

۳- جمع‌آوری کلیه‌ی طلاب مبتدی و ادبیات‌خوان در مدارس برنامه‌دار و تشکیل جلسات منظم درس و انجام امتحانات به طور مداوم و مستمر و نظارت بر وضع اخلاق و رفتار آنان.

۴- تشکیل پرونده‌ی تحصیلی برای کلیه‌ی طلاب به منظور شناسایی و پیگیری وضع تحصیلی و اخلاقی و برخوردها و فعالیت‌های آنان در حوزه و خارج از حوزه و مسافرت‌های تبلیغی و امثال آن که بتواند در آینده، پرونده‌ی هر روحانی، نشانگر کامل خصوصیات اخلاقی و علمی وی باشد.^(۱)

۵- تقویت دایره‌ی امتحانات به منظور برقراری امتحانات سالانه برای کلیه‌ی طلاب مشغول به سطح.

۶- تشکیل دفتر مدیریت مدارس و خوابگاه‌های طلاب به منظور هماهنگی مدارس و تأمین حجره برای طلاب مجرد.

۷- تشکیل بخش مربوط به امور حوزه‌های شهرستان‌ها به منظور تقویت و تنظیم آن‌ها و ایجاد حوزه‌های علمی جدید در موارد لازم....

۱. تا سال ۱۳۷۱ بیش از ۲۲۰۰۰ پرونده تحصیلی برای طلاب تشکیل گردید و این رقم هم اکنون به بیش از چهل هزار پرونده‌ی تحصیلی رسیده است.

در فعالیت یک دهه‌ی شورای مدیریت حوزه علمیه‌ی قم، حضرات آقایان: راستی کاشانی، سید علی محقق داماد، سید جعفر کریمی، میرزا محسن دوزدوزانی، طاهر شمس، افتخاری گلپایگانی و سید محمد ابطحی کاشانی و آیت‌الله فاضل لنکرانی به عنوان دبیر شورا همکاری داشتند. البته به این جمع؛ آقایان دکتر ضیایی و قاضی خرم‌آبادی نیز اضافه می‌شوند.

در دهه‌ی ۱۳۷۰ مقام معظم رهبری سفری به قم داشتند که در آن سفر مقرر گردید حوزه علمیه، شورای عالی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی داشته باشد و این شورا یکی از فضلا را به عنوان مدیر انتخاب نماید و امور اجرایی را بر عهده‌ی وی گذارند.

پس از نشست‌های متعدد مقرر گردید این شورا گزینش شود و مصوب گردید که برای عضویت در این شورا چندین نفر از اساتید حوزه از طرف جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه‌ی قم به مراجع تقلید وقت پیشنهاد و با تأیید آنان به عنوان اعضای شورای عالی حوزه‌ها^(۱) مشغول انجام خدمت شوند و مدت عضویت در آن شورا ابتدا سه سال و سپس چهار سال تعیین گردید. در دوره‌ی اول شورای عالی حوزه‌ها، آیت‌الله مکارم شیرازی، دبیر شورای عالی بود و حضرات آقایان: محمد مؤمن، حاج سید حسن طاهری خرم‌آبادی، شیخ حسین راستی، حاج علی افتخاری، حاج شیخ عباس محفوظی و رضا استادی اعضای شورای عالی بودند و مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم نیز با آیت‌الله مؤمن بود.

البته از سال ۱۳۷۲ به این سو تغییراتی در سطح شورای عالی صورت

۱. لازم به توضیح است برخی از مدارس علمیه تحت اشراف افراد دیگر هستند، لذا شورای عالی بر آنها اشراف ندارد.

گرفته است که هم اکنون (سال ۱۳۸۳) ترکیب جدیدی از شورای عالی حوزه آغاز به کار کرده است که اعضای آن عبارتند از: آیات و حجج اسلام؛ محمد مؤمن، محمد یزدی، محمد تقی مصباح، مقتدایی، محمد غروی، عبداللّهی، شب زنده دار، رجبی و استادی و مدیریت اجرایی حوزه علمی قم نیز بر عهده ی حسینی بوشهری می باشد.

شورای عالی همان طور که بیان شد متشکل از عالمان و خبرگان اسلامی است که عهده دار سیاست گذاری و برنامه ریزی کلان و در بخش های مختلف آموزشی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و معیشتی حوزه ی علمی قم و سایر حوزه هایی که از امکانات و خدمات حوزه ی علمی قم استفاده می کنند، می باشد. (۱)

شورا علاوه بر ساختار تشکیلاتی، دو ابزار و نهاد مهم جهت اطلاع رسانی دیدگاه ها و مصوبات خود در اختیار دارد:

الف) مجله ی پیام حوزه به انگیزه ی طرح مسائل مربوط به شؤون مختلف حوزه های علوم دینی و آگاه ساختن طلاب از تحولات جاری حوزه های علمی به صورت فصلی انتشار می یابد.

ب) مرکز مطالعات و پژوهش های فرهنگی حوزه ی علمی؛ این مرکز در حقیقت بیان کننده ی دیدگاه های علمی حوزه ی علمی است و اهداف و برنامه ها و عملکرد آن در موارد ذیل خلاصه می شود:

- ۱- پاسخ به سوالات و شبهات دینی در حوزه های مختلف؛
- ۲- ایجاد کانون گفتمان دینی؛ این کانون سلسله نشست های تخصصی،

۱. مجله ی پیام حوزه، سال اول، شماره ی دوم، تابستان ۱۳۷۳، و مصاحبه ی نگارنده با حجة الاسلام رفعتی معاون آموزشی حوزه ی علمی قم

سخنرانی، پرسش و پاسخ در گستره‌ی اندیشه‌ی دینی دارد که با حضور اندیشمندان و صاحب نظران حوزه و دانشگاه در مدرسه‌ی دارالشفاء به صورت هفتگی برگزار می‌شود.

۳- انتشار مجله‌ی مصباح؛ این مجله عهده‌دار پاسخ دادن به پرسش‌های تخصصی در عرصه‌ی اندیشه‌ی دینی با محوریت قرآن، فقه، کلام، دین پژوهی، تربیتی و مشاوره، حقوق، سیاست، تاریخ و سیره می‌باشد.

۴- سایت اندیشه‌ی قم؛ هدف اصلی این پایگاه تبیین معارف دینی در عرصه‌های گوناگون و پاسخ به سؤالات و شبهات دینی می‌باشد.

۲- مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم

مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم که زیر نظر شورای عالی حوزه‌های علمیه می‌باشد، از بخش‌ها و معاونت‌های مختلف طبق نمودار زیر تشکیل شده است:

شورای عالی حوزه‌های علمیه

مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم

حوزه‌ی مدیریت	معاونت آموزش	معاونت پژوهش	معاونت تهذیب و اخلاق	معاونت گزینش و آمار تبلیغ و آموزش	معاونت معارف	معاونت مالی مدارس	معاونت مدیریت
---------------	--------------	--------------	----------------------	-----------------------------------	--------------	-------------------	---------------

۱- حوزه‌ی مدیریت: این حوزه که مدیر حوزه‌ی علمیه‌ی قم در رأس آن می‌باشد و هدفش هدایت امور حوزه است، دارای مجموعه‌های زیر است؛ دفتر مدیر، دفتر جذب، دفتر اسکان طلاب، دفتر شهریه، دفتر امور اساتید، دفتر حقوقی، مدیریت کامپیوتر و روابط عمومی، دبیرخانه، هفته‌نامه‌ی افق

حوزه، دفتر انتشارات، دفتر طرح و برنامه، تایپ و تکثیر، دفتر مراکز تخصصی، کتابخانه‌ی مسجد اعظم.

۲- معاونت آموزش: این معاونت، که عهده‌دار آموزش طلاب است، از بخش‌های زیر تشکیل شده است:

- مدیریت امتحانات (کتبی، شفاهی، کمیسیون سؤالات)؛

- مدیریت اساتید؛

- مدیریت مدارج علمی؛

- امور اداری، تحصیلی طلاب (بایگانی، صدور گواهی، مشمولین،

ارزیابی تحصیلی)؛

- آموزش غیر حضوری.

۳- معاونت پژوهشی: این معاونت به منظور هدایت، هماهنگی، ایجاد و توسعه‌ی پژوهش در حوزه‌های علمیه، مؤسسات و مراکز پژوهشی وابسته و غیروابسته‌ی حوزوی، متناسب با نیازهای ملی و بین‌المللی، در چارچوب وظایف و اختیارات خود فعالیت می‌کند.

بخش‌های اجرایی این معاونت عبارتند از:

- دفتر خدمات پژوهشی و اطلاع‌رسانی؛

- دفتر سامان‌دهی محصولات پژوهشی؛

- دفتر هماهنگی و سامان‌دهی امور پژوهشگران؛

- دفتر هماهنگی و سامان‌دهی مراکز پژوهشی؛

- دفتر همکاری‌های علمی و پژوهشی بین‌المللی.

۴- معاونت تهذیب و اخلاق: این معاونت جهت ارتقا سطح کمی و کیفی

تهذیب و اخلاق، برنامه‌ریزی در امور اخلاقی طلاب مدارس و طلاب خارج

از مدارس، اصلاح و تدوین متون اخلاقی، فعالیت می‌کند. همچنین در قسمت مشاوره کمک‌یار طلاب می‌باشد.

واحدهای اجرایی این معاونت عبارتند از:

- مدیریت اخلاق و تربیت؛

- مدیریت نظارت، طرح و برنامه؛

- مدیریت امور قرآنی؛

- مدیریت معارف اسلامی ویژه خانواده‌ی حوزویان؛

- واحد تلّیس؛

- مدیریت مشاوره.

مرکز مشاوره: این مرکز که زیر نظر معاونت تهذیب است، عهده‌دار اعطای خدمات مشاوره‌ای و راهنمایی به طلاب و خانواده‌های آن‌ها در زمینه‌های مختلف اخلاقی، تحصیلی، فکری، عاطفی، خانوادگی، حقوقی، پزشکی و اجرایی و ازدواج می‌باشد.

۵- معاونت حوزه‌های شهرستان‌ها: این معاونت جهت رشد و شکوفایی حوزه‌های علمیه‌ی شهرستان‌ها و هماهنگ کردن حوزه‌های علمیه‌ی شهرستان‌ها با مصوبه‌های شورای عالی فعالیت می‌کند. این معاونت وظایف خود را از طریق ۳ بخش اجرایی انجام می‌دهد:

- مدیریت امور مدیران و اساتید؛

- مدیریت نظارت؛

- مدیریت امور طلاب.

۶- معاونت گزینش و آمار: این معاونت به منظور جذب افراد صالح و مستعد در حوزه‌های علمیه و حفظ و صیانت حوزه‌ی علمیه‌ی قم و سایر

حوزه‌های علمیه از نفوذ افراد غیر صالح، تشکیل شده و در ۳ بخش وظایف محوله را انجام می‌دهد:

- بخش پذیرش؛

- بخش تحقیقات؛

- بخش آمار.

۷- معاونت تبلیغ و آموزش‌های کاربردی: این معاونت متشکل از واحدهای هجرت بلند مدت، ستاد گسترش تفسیر، نوجوان و جوان، مجله‌ی مبلغان، سامان‌دهی تبلیغات دینی، نقد و بررسی کتب دینی و آموزشی و پرورش، تبلیغات خارج از کشور، همکاری حوزه و آموزش و پرورش و تبلیغات ویژه می‌باشد.

۸- معاونت اداری مالی: این معاونت جهت امور مالی و پرسنلی مرکز مدیریت و پشتیبانی منطقی و معتدل از مدارس و حوزه‌ها و توسعه‌ی امکانات و تجهیزات مطابق با نیاز و متناسب با شئون حوزه و جذب بودجه‌های متناسب با شئون حوزه تشکیل شده و وظایف محوله را از طریق سه بخش اجرایی انجام می‌دهد:

- اداری؛

- مالی؛

- پشتیبانی.

۹- مدیریت مدارس: این مدیریت وظیفه‌ی نظارت، مدیریت و اداره‌ی کلیه‌ی مدارس را به عهده دارد. این مدیریت با کادر اداری؛ مدیر، قائم مقام، مسوول دفتر و چهار اداره با عناوین؛ اداره‌ی آموزش، اداره‌ی فرهنگی و تربیتی، اداره‌ی امور طلاب و اداره‌ی نظارت و برنامه‌ریزی مشغول به

خدمت می‌باشد.

الف) اداره‌ی آموزش

این اداره یکی از حساس‌ترین ادارات مدیریت مدارس است که بر کلیه‌ی امور و مسائل آموزشی مدارس حوزه، نظارت و رسیدگی می‌کند. عمده فعالیت این اداره در سه بخش متمرکز است:

بخش طراحی و اجرا: این اداره به منظور بهینه‌سازی وضعیت آموزش مدارس و رفع کساستی‌ها، همواره با جمع‌بندی نظرات (انتقادات و پیشنهادات) مدیران، اساتید و طلاب، طرح‌های‌ی را متناسب با ظرفیت موجود حوزه، تهیه نموده و به منظور مشورت و بررسی در شورای آموزش، در اختیار معاونت آموزش حوزه قرار می‌دهد و آنگاه با پیگیری‌های لازم پس از تصویب و نهایی شدن طرح‌ها، مصوبات را جهت اقدام مقتضی به مدارس مربوط ابلاغ می‌نماید.

به عنوان نمونه طرح‌های‌ی چون؛ نظام امتحان سه‌ثلاثی، آیین‌نامه‌ی مربوط به آن، از جمله طرح‌های‌ی این اداره بوده است.

این اداره موظف است پس از ابلاغ آیین‌نامه‌ها بر اجرای دقیق آن‌ها در مدارس برنامه‌ای نظارت داشته و کلیه‌ی فعالیت‌های آموزشی مدارس را با مصوبات مرکز مدیریت هماهنگ نماید و اقدامات آموزشی مدارس را قانونمند کرده و به گزارشات واصله رسیدگی و اقدامات لازم را معمول دارد. بخش امور اساتید: یکی از بخش‌های‌ی فعال این اداره، گزینش و جذب اساتید مجرب و موفق مدارس است. هر چند اساتید بزرگوار مدارس، مستقیماً از این اداره انتخاب و دعوت نمی‌شوند، ولی نظارت برگزینش و انتخاب آن‌ها و در نهایت تأیید صلاحیت علمی آن‌ها به عهده‌ی این بخش است.

بالا بردن کیفیت تدریس، رسیدگی به امور اساتید، ثبت سابقه‌ی علمی آن‌ها و ارزیابی‌های علمی از جمله فعالیت‌های این واحد است. بخش امتحانات: این واحد یکی از واحدهای فعال این اداره است. در یک نگاه کلی محصول یک سال تلاش و کوشش در تحصیل علم به امتحانات ختم شده و تمام اندوخته‌های علمی طلبه در ارزیابی‌های طول سال، خودش را نشان می‌دهد.

واحد امتحانات، مسوول برگزاری امتحانات مدارس و نگهبان نمرات امتحانی طلاب مدارس است، به گونه‌ای که تا نمره‌ای مورد تأیید و گواهی این اداره قرار نگیرد فاقد اعتبار لازم است. هر چند مورد تأیید مدرسه‌ی مربوط هم باشد.

روند امتحانات در حوزه به صورت زیر است:

- امتحان ارتقایی پایه‌ی اول: از طلاب مبتدی پذیرش شده که آمادگی برای امتحان تمام درس‌های پایه‌ی اول را دارند، دو هفته پس از شروع کلاس‌ها (اواسط مهرماه) به وسیله‌ی مرکز مدیریت، امتحان دروس پایه‌ی اول (فقط در یک نوبت) گرفته می‌شود. نمره‌ی قبولی در این امتحان در هر درس ۱۶ می‌باشد. (ماده ۳۹، آیین‌نامه) ضمناً طلاب مردودی سال قبل حق شرکت در این امتحان را ندارند.

- امتحان پذیرش (ثبیتی): از کلیه‌ی طلاب مبتدی پس از گذشت حدود ۳ ماه از آغاز سال تحصیلی (حدوداً نیمه‌ی اول آذر) در ۴ ماده‌ی درسی (صرف، تجوید، احکام و عقاید) امتحان به عمل می‌آید.

اهمیت این امتحان تا بدان جاست که شرط تثبیت پذیرش در حوزه، موفقیت در این آزمون است. نمره‌ی قبولی در آن ۱۲ بوده و کسانی که این

نمره را کسب نکنند باید در امتحان مجدد که یک ماه پس از آن برگزار می شود نمره ی قبولی کسب نمایند. در غیر این صورت پذیرش آنان منتفی است.

- امتحانات ثلث: عمدتاً متون درسی دارای سه ثلث امتحان است که در هر ثلث از محدوده ی همان ثلث امتحان به عمل می آید. امتحان دو ثلث اول به وسیله ی مدارس و ثلث آخر به وسیله ی مراکز برگزار می شود. در صورت تجدیدی، امتحان مجدد در اردیبهشت ماه برگزار می شود و امتحان تجدیدی خرداد ماه (ثلث سوم) در شهریور آن سال است.

- امتحانات دروس کم حجم اسفند ماه: امتحانات برخی از دروس کم حجم - که تا نیمه ی سال به پایان می رسند - در اسفند ماه به وسیله ی مدرسه برگزار می شود و به عنوان نمره ی نهایی لحاظ می گردد. نمره ی قبولی در کلیه ی امتحانات غیر از امتحانات ارتقایی ۱۲ می باشد.

ب) اداره ی فرهنگی و تربیتی

اداره ی فرهنگی مدیریت مدارس شامل مدیر اداره و دو واحد پشتیبانی و نظارت بر فعالیت های فرهنگی مدارس و واحد فعالیت های متمرکز مطابق اساس نامه ی تدوین شده، امور فرهنگی را سامان می دهد.

لازم به یادآوری است که اداره ی فرهنگی مدیریت مدارس به منظور انجام بهتر و منظم تر فعالیت ها، اقدام به تأسیس و راه اندازی بخش فرهنگی در هر مدرسه نموده تا با تعیین مسؤل فرهنگی از سوی مدیر محترم مدرسه و تأیید مدیریت مدارس، مسؤل فرهنگی دارای شرایط، اقدامات فرهنگی و وظایف محوله را به نحو احسن هماهنگ و اجرا نماید. از جمله آن وظایف می توان به چند مورد اشاره کرد:

۱- نظارت و هماهنگ کردن فعالیت‌های فرهنگی کانون‌ها، بسیج، هیأت و... مدرسه از طریق ایجاد شورای فرهنگی مدرسه، زیر نظر مدیر محترم مدرسه؛

۲- برگزاری مراسم اعیاد، وفیات و دیگر مناسبت‌های انقلاب و اسلامی؛

۳- برگزاری نشست‌ها و گفتمان‌ها و مسابقات فرهنگی؛

۴- راه‌اندازی کانون و برنامه‌های مطالعات اسلامی مثل آثار حضرت امام خمینی (ره)، آثار استاد شهید مطهری؛

۵- راه‌اندازی نشریه در مدرسه؛

۶- پیگیری ملاقات با مراجع و شخصیت‌های برجسته؛

۷- پیگیری فعالیت‌های تربیت بدنی مدرسه.

ج) اداره‌ی امور طلاب مدیریت مدارس حوزه‌ی علمیه‌ی قم

۱- اسکان موقت یا قطعی طلاب خوابگاهی و برنامه‌ای و پیگیری انتقالی‌ها؛

۲- پیگیری یا هماهنگی خدمات مربوط به طلاب از جمله تغذیه، بیمه، شهریه، معافیت، مرخصی و...؛

۳- نظارت و ارزیابی ارائه‌ی خدمات به طلاب مدارس؛

۴- پیگیری یا هماهنگی امور اداری، تأسیسات و تعمیرات مدارس از طریق معاونت اداری و مالی.

د) اداره‌ی نظارت و برنامه‌ریزی

این اداره در واقع ترکیبی از نظارت، بازرسی، طرح و برنامه است که بر اساس رهنمودهای امام راحل، مقام معظم رهبری، مصوبات شورای عالی و

مدیریت حوزه و سیاست‌های مربوط؛ به برنامه‌ریزی می‌پردازد.

مدرسه‌ی علمیه محل تعلیم و تربیت شبانه‌روزی امانت‌های پاک و خالص مردم است که افتخار سربازی آقا امام زمان (عج) را پیدا کرده‌اند. پس مدرسه باید محل پرورش انسان‌های آزاده‌ای باشد که در آینده بتوانند از ساحت مقدس دین و دیانت، بلکه انسانیت دفاع کنند.

طلبه‌ی خوب و شایسته، طلبه‌ای است که خلوص نیت برای خدمت به مردم، در راه خداوند متعال، آموزش‌های لازم را فرا گرفته، قوانین و مقررات مربوط را با دقت رعایت کرده، از مسائل مورد نیاز جانبی یک طلبه غافل نماند و جایگاه جهانی خود را درک کند.

آن چه که تاکنون بیان شد، مجموعه‌ای مربوط به تشکیلات مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم بود که به صورت سازمانی اداره می‌شد؛ ولی دو نهاد دیگر در مجموعه‌ی حوزه‌ی علمیه قم وجود دارد که هر چند ارتباط سازمانی مستقیم با مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم ندارد، ولی در برنامه‌ها و اهداف، هدف مشترکی را دنبال می‌نمایند و آن هم بهبود کیفیت آموزشی، پژوهشی و معیشتی طلاب می‌باشد.

این دو مرکز عبارتند از: مرکز خدمات حوزه‌های علمیه و مجمع نمایندگان طلاب و فضلالی حوزه‌ی علمیه‌ی قم:

الف) مرکز خدمات حوزه‌های علمیه

این مرکز که زیر نظر دفتر مقام معظم رهبری می‌باشد، عهده‌دار خدمات‌رسانی به طلاب و روحانیان حوزه‌های علمیه‌ی سراسر کشور در زمینه‌های زیر است:

- بهداشت و درمان؛

- صندوق قرض الحسنه؛

- خدمات رفاهی و توزیع کالا برگ؛

- خدمات دهی به معمران و خانواده‌های مرحومان؛

- مسکن؛

- وام تحصیلی؛

- صندوق بازنشستگی و....

ب) مجمع نمایندگان طلاب و فضلالی حوزه‌ی علمیه‌ی قم

این مجمع پیرو فرمان حضرت امام خمینی (ره) در راستای هدف‌های

زیر تشکیل گردیده است:

- ایجاد ارتباط و هماهنگی هر چه بیشتر بین طلاب و فضلالی با جامعه‌ی

محترم مدرسین و مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم.

- تهیه و ارسال طرح‌ها در جهت تقویت بنیه‌ی علمی و بهبودی شرایط و

امکانات تحصیلی و رفع نسبی نیازها و مشکلات مالی، اقتصادی طلاب و

فضلالی محترم

- ارتباط منظم و مستمر با طلاب و فضلالی حوزه‌ی علمیه‌ی قم.

تشکیلات:

۱- مجمع عمومی؛ ۲- هیأت رئیسه؛ ۳- کمیسیون‌ها؛ ۴- واحد امور

اجرایی.

دوم: آموزش در حوزه‌ی علمیه‌ی قم پس از انقلاب اسلامی

حوزه‌های علمیه‌ی شیعه دارای سامانه‌ی آموزشی سنتی می‌باشد که به

اقرار حوزویان و دانشگاهیان از لحاظ شیوه‌ی آموزش، بهترین نوع آموزش

محسوب می‌گردد، چرا که هم استاد و هم شاگرد محوریت دارد. بدین معنی که استاد به شرح و تبیین مواد آموزشی می‌پردازد و شاگرد نیز قبل از کلاس، پیش مطالعه داشته و پس از کلاس نیز مباحثه خواهد داشت؛ لذا این شیوه‌ی آموزش در عمیق‌تر شدن فهم بسیار مؤثر است. پس از انقلاب اسلامی شیوه‌ی آموزش کهن حوزه‌ها ادامه یافت، ولی همان‌طور که در صفحات پیشین ذکر گردید، امور آموزشی دارای انضباط خاص گردید و براساس همین شیوه، روند تکاملی خود را طی کرده است و از آن جا که یک امر نوپا در حوزه محسوب می‌شود همواره شاهد تحولات کمی و کیفی در آن هستیم.

پس از انقلاب اسلامی حوزه‌های علمیه در مواجهه با نظام اجتماعی داخلی و بین‌المللی بر آن شدند که کاستی‌های آموزش سنتی حوزه را برای مواجهه با جهان مدرن برطرف نمایند. بدین منظور نهادهای اقماری حوزه - که اصولاً ارتباط سازمانی با مرکز مدیریت حوزه‌ی علمیه‌ی قم ندارند - اقدام به تأسیس مراکز آموزشی در حوزه‌های مختلف علمی نمودند. به طور مثال می‌توان به مؤسسه‌ی آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، مؤسسه آموزش عالی باقر العلوم، دانشگاه تربیت مدرس حوزه، مدرسه‌ی عالی تربیتی و قضایی طلاب قم، و... اشاره کرد. هر کدام از این مؤسسات با پذیرش طلاب در رشته‌های مختلف دانشگاهی؛ علوم سیاسی، حقوق، جامعه‌شناسی سیاسی، روانشناسی، فلسفه‌ی اسلامی در غرب، علوم اجتماعی و... را آموزش می‌دهند. که هم اکنون ما از طلاب کثیری که آموزش‌های دانشگاهی را تا مقطع دکتری ادامه داده‌اند بهره‌مند هستیم.

فارغ‌التحصیلان مؤسسات آموزشی جدید در حوزه‌ی علمیه‌ی قم

عموماً جذب مراکز آموزشی دانشگاهی و یا مؤسسات پژوهشی حوزه‌ی علمیه‌ی قم گردیده‌اند. هم اکنون در حوزه‌ی علمیه‌ی قم قریب به ۵۰۰ مؤسسه‌ی پژوهشی و فرهنگی وجود دارد که عموم این مؤسسات، متعلق به اشخاص حقیقی و حقوقی است که پیشینه‌ی تحصیل حوزوی دارند. مؤسسات پژوهشی با انتشار کتب و مجلات تخصصی در حوزه‌های مختلف علم سیاست، حقوق، فقه، روانشناسی، فلسفه، کلام، تاریخ، تبلیغ و... سعی در ارائه‌ی پژوهش‌های جدید به طلاب و نسل پژوهشگر دارند. هر چند این مؤسسات به مرحله‌ی تولید نظریه‌های جدید نرسیده‌اند، اما با تشکیل انجمن‌های علمی در حوزه‌ی علمیه‌ی قم - که با حمایت معاونت پژوهشی، فعالیت‌های خود را آغاز کرده‌اند - امید است که مواجهه با روند تولید گزاره‌ها و نظریه‌های جدید و حتی پارادایم‌های علمی در سطح حوزه‌ی علمیه‌ی قم باشیم.

مراکز آموزشی - تخصصی حوزه‌ی علمیه‌ی قم^(۱)

آنچه به عنوان آموزش‌های جدید در حوزه‌ی علمیه‌ی قم آموزش داده می‌شد وابسته به اشخاص حقیقی و حقوقی بود که در اعمار وجودی حوزه‌ی علمیه‌ی قم اقدام به تأسیس مراکز جدید آموزشی نموده بودند. به طور مثال مؤسسه‌ی آموزشی پژوهشی امام خمینی تحت ریاست آیت‌الله مصباح یزدی اداره می‌شود، دانشگاه مفید، تحت نظارت آیت‌الله موسوی اردبیلی، مؤسسه‌ی آموزش عالی باقر العلوم (ع) تحت اشراف دفتر تبلیغات حوزه‌ی علمیه‌ی قم، دانشگاه قم (مدرسه‌ی عالی تربیتی قضایی قم) تحت

۱. مطالب مراکز آموزشی - تخصصی حوزه‌ی علمیه در با مصاحبه با حجة الاسلام رفعتی نائینی معاونت آموزش و رئیس مرکز تخصصی قضاء گردآوری شده است.

اشراف حجة الاسلام قاضی خرم آبادی.

این تشکیلات علی رغم این که حوزوی محسوب می شدند و از طلاب حوزه پذیرش داشتند، ولی ارتباط با مدیریت حوزه علمی قم نداشتند، بدین خاطر مدیریت حوزه علمی قم اوایل دهه ۶۰ احساس کرد که باید ساختار و تشکیلاتی از سوی مدیریت حوزه ایجاد شود که رشته های مورد نیاز جامعه ایران و حوزه علمی را برطرف نماید و از سوی دیگر براساس رهنمودهای مقام معظم رهبری در دهه های هفتاد و با توجه به هجوم روزافزون دستگاه های تبلیغاتی جهت تضعیف پایه های اعتقاد دینی به ویژه نسل جوان کشورمان، در حوزه نیاز به مراکزی بود که بتوانند در برابر هجوم فکری و اعتقادی، پاسخ علمی و مستدل بدهند. به همین سبب حوزه علمی قم به جهت مسؤولیت خطیری که در دفاع از مکتب تشیع بر دوش خود احساس می کرد اقدام به تأسیس مراکز تخصصی نمود.

رشته های تخصصی پس از سطح یک حوزه (اتمام پایه ی ششم) آغاز و دارای سه دوره ی سطح دو و سه و چهار (کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکترا) می باشد که در این راستا، مراکز تخصصی جهت ارائه ی واحدهای آموزشی رشته های تخصصی ایجاد گردیده است:

۱- مرکز تخصصی کلام: از آن جا که مسؤولیت خطیر دفاع از مرزهای اعتقادی فکری جهان اسلام بر دوش حوزه علمی قم می باشد، در سال ۱۳۶۹ ش مرکز تخصصی کلام راه اندازی گردید که با تربیت طلاب مستعد بتواند ضمن توجه دقیق به مسائل کلامی به پاسخگویی شبهات وارده نیز پردازد.

۲- مرکز تخصصی تفسیر و علوم قرآن: از آن جا که تبیین معارف قرآنی و

گسترش فرهنگ قرآن در جامعه یکی از مهم‌ترین وظایف حوزه‌ی علمیه است، نیاز به تأسیس مرکزی که به طور تخصصی به مقوله‌ی تفسیر و علوم قرآنی بپردازد همواره احساس می‌شده است. بر این اساس شورای عالی حوزه با تأسیس مرکز تخصصی تفسیر؛ طلاب را به رویکردی نو در حوزه‌ی معارف قرآنی سوق داد. هدف از تأسیس این مرکز، تربیت طلاب مستعدی است که با دانش قرآنی و آگاهی از تفاسیر مختلف بتوانند عموم اقشار جامعه را با آموزه‌های قرآن کریم بیش از پیش آشنا کنند و پاسخگوی سؤالات و شبهات مختلف در این زمینه باشند.

۳- مرکز تخصصی قضا: این مرکز با هدف تأمین و تربیت قضاتی که هم با مبانی فقهی و هم به مسائل حقوقی روز آشنا باشند تأسیس و راه‌اندازی شد. فارغ‌التحصیلان این دوره با جمع شرایط مقتضی می‌توانند در موارد زیر نقش فعال داشته باشند:

- تحریر دعاوی دادگستری که شامل قاضی تحقیق و... است؛

- تصدی امر قضا و انشاء رأی؛

- عضویت هیأت علمی؛

- وکالت؛

- تصدی دفاتر اسناد رسمی و ادارات ثبت اسناد و املاک؛ و....

۴- رشته‌ی تخصصی تاریخ اسلام: شناخت اسلام و درک مفاهیم اسلامی ارتباط تنگاتنگ با شناسایی تاریخ اسلام دارد و توجه به تاریخ و اهتمام به تاریخ‌نگاری یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های فرهنگ و تمدن اسلامی است که ریشه‌های آن را باید در تاریخ‌نگری قرآن و توحیه و تشویق آن به سیر در آفاق و تأمل در سرنوشت پیشینیان جستجو کرد. از این رو این

رشته با اهداف تأمین نیروی علمی برای پاسخ‌گویی به نیازهای حوزه و مراکز علمی غیر حوزوی در ابعاد پژوهش و پاسخ‌گویی به سؤالات و رفع شبهات مطرح شده در حوزه‌ی اسلام و تشیع راه‌اندازی گردید.

۵- رشته‌ی تخصصی علوم حدیث: این رشته با اهداف زیر تأسیس و راه‌اندازی گردیده است:

- تعمیق آگاهی طلاب نسبت به معارف روایی؛
- شناخت مبانی و دیدگاه‌های محدثان در زمینه‌ی معارف روایی؛
- تربیت استاد برای دروس مرتبط با علوم حدیث؛
- تربیت نیروهای توانمند علمی جهت پاسخ‌گویی به سؤالات مورد نیاز.

۶- رشته‌ی تخصصی فلسفه‌ی اسلامی: این رشته‌ی تخصصی با اهداف تربیت استاد برای دروس منطق و فلسفه و کلام و تربیت نیروهای توانمند علمی جهت پاسخ‌گویی به شبهات و سؤالات مورد نیاز، راه‌اندازی گردیده است.

۷- رشته‌ی تخصصی مذاهب اسلامی: بی‌شک چه در مقام دفاع از مکتب اهل بیت علیهم السلام و اندیشه‌ی شیعی و چه در مقام دست یافتن به هم‌گرایی اسلامی، شناخت درست عالمان و اندیشمندان شیعه از سایر مذاهب، نیازی اجتناب‌ناپذیر است؛ از این رو رشته‌ی تخصصی مذاهب اسلامی جهت پاسخ‌گویی به نیاز موجود در زمینه‌ی ایجاد ارتباط حوزه و عالمان شیعه با پیروان سایر مذاهب و دفاع از کیان تشیع پی‌ریزی شده است.

۸- مرکز تخصصی نهج‌البلاغه: دستیابی اندیشمندان اسلامی به

راه کارهای ناب حکومت علوی و شیوه‌های درست اداره‌ی جامعه‌ی اسلام و نیز تربیت افراد آن براساس تعالیم جامع شیعی؛ تنها با آشنایی عمیق با گفتارها و اندیشه‌های والای امیر مؤمنان علی(ع) امکان‌پذیر است و چون حوزه‌ی علمیه وام‌دار و پاسدار معارف ناب علوی است، به منظور نشر فرهنگ والای علوی و ترویج معارف بلند نهج‌البلاغه، رشته‌ی تخصصی نهج‌البلاغه را بنیان نهاد.

۹- مرکز تخصصی مهدویت: اگرچه مسأله‌ی مهدویت، همواره مورد نظر بوده، اما آن گونه که شایسته‌ی موضوع است به طور عمقی به آن پرداخته نشده است، لذا حوزه به عنوان متولی این امر؛ با ایجاد این مرکز به آموزش‌ها و پژوهش‌های اساسی در این عرصه و سپس ارائه و تبلیغ آن در سطح داخل و خارج می‌پردازد.

مهم‌ترین اهداف این مرکز عبارتند از:

- آشنایی با منابع و مباحث عقیدتی و تاریخی مهدویت؛
- آشنایی با فرقه‌ها و جریان‌های مهدویت؛
- توانایی پاسخگویی به سؤالات و شبهات مهدویت و....

۱۰- مرکز تخصصی تبلیغ: از آن جا که یکی از وظایف حوزه‌ی علمیه تربیت مبلغ بوده و تعداد زیادی از روحانیان به امر تبلیغ اشتغال داشتند، ولی آموزشی در این راستا داده نمی‌شد؛ این مرکز با هدف آموزش مهارت‌های تبلیغ و آماده‌سازی طلاب جهت ترویج معارف و احکام اسلام، به عهده گرفتن امور تبلیغی مساجد و مراکز تبلیغی بخش‌ها و شهرستان‌ها و فعالیت در سایر مراکز فرهنگی تربیتی، تأسیس گردید.

لازم به یادآوری است که رشته‌های تخصصی ادبیات عرب، اخلاق و

تعلیم و تربیت اسلامی، مدیریت اسلامی، فقه و اصول و اقتصاد اسلامی تحت بررسی می‌باشد که در آینده راه‌اندازی خواهد شد. مجموعه‌ی آموزشی «سفیران هدایت»:

گسترش علوم حوزوی و طولانی شدن زمان تحصیل از یک سو و اهتمام به تحصیل تا سرحد اجتهاد به عنوان یک فرهنگ در میان حوزویان موجب شد تا بسیاری از شهرها، شهرک‌ها و روستاهای کشور با کمبود روحانی رو به رو شوند. از این رو ضرورت برنامه‌ای احساس گردید که از سویی نیروهای کارآمد تربیت شوند تا به تناسب نیازها، پاسخگوی مسائل دینی و احکام ضروری مردم باشند و از سوی دیگر، مدت این آموزش‌ها کوتاه باشد تا عمر تبلیغی افراد افزایش یابد. مجموعه‌ی آموزشی سفیران هدایت، پاسخ شایسته‌ای به این نیاز تبلیغی است.

آموزش زبان‌های خارجی در حوزه‌ی علمی‌ی قم

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، طلاب و روحانیونی بوده‌اند که سعی در آموزش زبان بیگانه را داشته‌اند تا به این طریق بتوانند آموزه‌های دین مبین اسلام را به گوش جهانیان برسانند. تأسیس مدرسه‌ی دین و دانش در قم و آموزش زبان انگلیسی در این راستا قابل بررسی می‌باشد.

در این راستا شهید دکتر بهشتی یکی از پیشگامان آموزش زبان در حوزه بوده و از اواخر دهه‌ی ۴۰ و دهه‌ی ۵۰ شمسی «دارالتبلیغ» قم نیز آموزش زبان را جزء برنامه‌های درسی خود قرار داده بود.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی از آن جا که رساندن پیام انقلاب اسلامی ایران به گوش جهانیان و نیز تعمیق روح پژوهش در عرصه‌های مختلف علوم

انسانی و مرتبط به علوم حوزوی جز از طریق یادگیری زبان‌های خارجی ممکن نبود، لذا آموزش زبان انگلیسی در سطح وسیعی در میان حوزویان رواج پیدا کرد، اما عموماً از طریق فردی دنبال می‌شد و کسانی که خود مشتاق آموزش بودند به این کار همت می‌گماشتند.

در کنار آموزش‌های غیر رسمی و فردی، مؤسساتی نیز به این امر همت گماشتند؛ از جمله سازمان تبلیغات اسلامی و دیگر مراکز که در صفحات پیش از آنان به عنوان مراکز آموزشی یاد گردید، در امر آموزش زبان فعال بوده‌اند.

مهم‌ترین مرکزی که بتوان از آن به عنوان مرکز وابسته به حوزه‌ی علمی نام برد، مرکز زبان‌های خارجی مؤسسه‌ی آموزش عالی «باقرالعلوم (ع)» می‌باشد.^(۱) مرکز فوق تاکنون صدها نفر از طلاب علاقه‌مند به زبان خارجی (عربی و انگلیسی) و فرانسه را آموزش داده است.

این مرکز با برنامه‌ریزی دوره‌های آموزشی در سه مقطع مقدماتی، متوسطه و عالی؛ آموزش زبان‌های عربی و انگلیسی و فرانسه را بر عهده دارد.

مرکز آموزش زبان‌های خارجی در حال حاضر، بیش از شش عضو هیأت علمی دارد. جذب و گزینش استادان، مربیان و کمک‌مربیان آموزشی، برگزاری کلاس‌های روش تدریس به منظور افزایش سطح علمی و کارایی استادان، به کارگیری تکنیک‌ها و متون کمک آموزشی و ... از جمله

۱. مطالب این قسمت، از جزوه‌های متعدد مؤسسه‌ی آموزش عالی باقرالعلوم (ع) تهیه شده است، در ضمن چون نگارنده فارغ‌التحصیل همین مؤسسه می‌باشد برخی مطالب را به صورت شفاهی از مسئولان آن مرکز دریافت کرده است.

فعالیت‌های این مرکز آموزشی است.

تجهیز مرکز زبان به وسایل دیداری و شنیداری نیز از جمله اقدامات مفید مؤسسه ی آموزش عالی باقر العلوم (ع) در جهت هر چه پویاتر نمودن امر آموزش و پژوهش است.

در نوشتار زیر به بررسی اجمالی این مواد آموزشی می‌پردازیم:

الف) آموزش زبان انگلیسی

گروه زبان انگلیسی با هدف آشنا نمودن طلاب حوزه‌ی علمیه با زبان انگلیسی جهت تربیت و تامین نیروهای مورد نیاز، اقدامات زیر را به صورت موازی انجام می‌دهد:

- آموزش طلبه - دانشجویان

آموزش این برادران و خواهران در دو سطح صورت می‌گیرد:

اول - دوره‌ی پیش دانشگاهی؛ در این دوره از سری کتاب‌های مفیدی استفاده می‌شود و چهار کتاب آن به عنوان پیش دانشگاهی برای طلبه - دانشجویان مؤسسه به مدت حدود ۲۸۰ ساعت تدریس می‌شود.
 طلبه - دانشجویان مؤسسه با طی این دوره، در حدود متوسط با مکالمه، گرامر، درک مطلب و نگارش زبان انگلیسی آشنا می‌شوند.

دوم - دوره‌ی زبان عمومی؛ در این دوره، طلبه - دانشجویان با توجه به بخشنامه‌های وزارت فرهنگ و آموزش عالی به طور نیمه تخصصی به تحصیل زبان مورد نیاز در علوم گوناگون می‌پردازند و با افزایش دانش زبان، خود آماده‌ی ورود به زبان تخصصی در ترم‌های آینده می‌شوند.

زبان عمومی در یک ترم و به مدت شش ساعت در هفته ارائه می شود.

- آموزش آزاد

این مرکز زبان، علاوه بر آموزش طلبه - دانشجویان مؤسسه، طلاب غیر دانشجوی (آزاد) را نیز با برنامه‌ی ویژه‌ای آموزش می دهد. این دوره، خود به سه بخش تقسیم می شود:

بخش مقدماتی؛ در این دوره، چهار کتاب اول نیروی هوایی به مدت ۴۳۰ ساعت آموزش داده می شود و دانش پژوهان با طی این دوره در حد مقدماتی با مکالمه، گرامر و درک مطلب آشنا می شوند.

بخش متوسطه؛ در این دوره، چهار کتاب بعدی نیروی هوایی به مدت ۳۶۰ ساعت تدریس می شود. با گذراندن این دوره، طلاب در حد متوسط با گرامر، درک مطلب و بخصوص مکالمه آشنا می شوند. لازم به ذکر است که کتاب‌های این دو دوره پنج روز در هفته و روزانه به مدت چهار ساعت ارائه می شود.

بخش عالی؛ این دوره به سه نیمسال دانشگاهی تقسیم می شود و در هر نیمسال دو عنوان درسی به مدت چهار ساعت در هفته ارائه می شود که عبارتند از: قرائت و نگارش، گرامر و ترجمه، مکالمه و روش تدریس. با طی این دوره، طلبه‌ها در حد عالی با مهارت‌های گوناگون زبان انگلیسی آشنا می شوند، طلبه - دانشجویانی که دوره‌های پیش دانشگاهی و زبان عمومی را با موفقیت گذرانده باشند نیز می توانند در دوره‌ی عالی شرکت نمایند.

تعداد نفراتی که تاکنون در این مرکز؛ آموزش زبان انگلیسی دیده اند

بدین شرح است:

۱- طلبه - دانشجویان فارغ التحصیل دوره ی پیش دانشگاهی ۶۰۰ نفر

- ۲- طلبه - دانشجویان فارغ التحصیل در دوره ی زبان عمومی ۶۰۰ نفر
- ۳- طلبه های آزاد فارغ التحصیل دوره ی مقدماتی ۱۵۰۰ نفر
- ۴- طلبه های آزاد فارغ التحصیل دوره ی متوسط ۱۰۰۰ نفر
- ۵- طلبه های آزاد فارغ التحصیل دوره ی عالی ۶۰۰ نفر

ب) آموزش زبان عربی

این واحد عهده دار مسؤولیت مهم آشنا سازی طلاب حوزه های علمیه به زبان عربی محاوره ای و کلاسیک و افزایش توانمندی های آنان در زمینه های تکلم، ترجمه، نگارش و ... می باشد.

واحد آموزش زبان عربی همانند زبان انگلیسی، در سه مقطع مقدماتی، متوسطه و عالی، به آموزش اشتغال دارد که به طور اختصار به شرح زیر می باشد:

مقطع مقدماتی: در این دوره؛ کتاب المدخل، جلد اول و دوم به مدت ۲۴۰ ساعت تدریس می شود.

مقطع متوسطه: در این دوره؛ جلد سوم و چهارم از کتاب المدخل به مدت ۲۴۰ ساعت آموزش داده می شود.

از دیگر فعالیت ها و خدمات آموزشی این دوره عبارت است از؛ تدریس متن، گفتگو، سخنرانی، روزنامه، نمایش فیلم و انشا.

مقطع عالی: در این دوره جلد پنجم از کتاب المدخل (القطوف) به مدت ۲۴۰ ساعت آموزش داده می شود که یک سوم این دوره به آموزش ترجمه اختصاص دارد.

مجموع ساعات آموزش در دوره ی زبان عربی (مقدماتی، متوسطه و

عالی) شامل ۷۴۰ ساعت می باشد.

تاکنون گروه مؤلف آموزش زبان عربی، به منظور تهیه کتاب های درسی جهت تدریس در مرکز، پنج جلد کتاب با نام «المدخل» تألیف و چاپ کرده اند و همچنین کتاب «العربية المعاصرة» جهت استفاده ی روحانیون اعزامی به حج و عمره به چاپ رسیده است. از دیگر فعالیت های این واحد، تهیه و چاپ کتاب «الوجیز المترجم» می باشد.

محتوای آموزشی دوره های فوق، با بهره گیری از استادان مجرب در موضوعات مختلف، از جمله؛ فنون تحقیق و خطابه، روش تبلیغ و نص و... بوده که در چهار کلاس ارائه گردیده است.

بخشی از فعالیت های این واحد از سال ۱۳۶۰ تاکنون طی هیجده دوره به شرح ذیل است:

- ۱- تعداد طلاب آموزش دیده در دوره ی مقدماتی ۱۵۰۰ نفر
- ۲- تعداد طلاب آموزش دیده در دوره ی عالی ۷۰۰ نفر

ج) آموزش زبان فرانسه

آموزش زبان فرانسه از اواخر دهه ی ۱۳۷۰ در مرکز زبان های خارجی مؤسسه آموزش عالی باقر العلوم (ع) دایر گردیده است که نگارنده نتوانست آماری درباره ی فارغ التحصیلان زبان فرانسه در مقاطع سه گانه ی ذکر شده به دست آورد و احتمال این که در مقاطع مختلف فوق، فارغ التحصیل نداشته باشند نیز وجود دارد؛ ولی امید است که این زبان نیز مورد اقبال طلاب و دانش پژوهان حوزه ی علمیه قرار گیرد.

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی^(۱)

۱- آموزش رایانه

اهمیت استفاده از ابزار پیشرفته در تحقیقات علوم اسلامی بر کسی پوشیده نیست، در حوزه‌ی علمیه‌ی قم نیز به منظور استفاده از این ابزار به ویژه کامپیوتر و قابلیت‌های آن قدم‌هایی برداشته شده است. «مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی» یکی از مراکز مهمی است که برای تحقق این امر سترگ فعالیت‌های چشم‌گیری داشته است و بیشترین سهم آموزش کامپیوتر در حوزه را به خود اختصاص داده است. در ضمن نگاهی گذرا به عملکرد این مرکز خواهیم داشت.

۲- انگیزه‌ی تأسیس

در طول تاریخ برای مراجعه به متون و منابع اسلامی همیشه تهیه‌ی فهرست‌های مختلف و ابداع روش‌های گوناگونی که محقق را به نیازهای اطلاعاتی خود برساند مطرح بوده است. از طرف دیگر بعد از پیروزی انقلاب اسلامی حوزه‌ی علمیه با ضرورت پاسخگویی به احتیاجات یک نظام حکومتی مواجه شد و حتی به لحاظ تحولات جهانی ضرورت پاسخگویی به نیازهای جامعه‌ی بشری مطرح گردید.

می‌دانیم که تحقیق دو مرحله دارد؛ مرحله‌ی اول تتبع و تفحص است که محقق راجع به موضوعی خاص با مراجعه به کتب و منابع مختلف و

۱. مطالب این قسمت، از کتاب بشیر ۸۰، ج ۱، صص ۳۰۳-۳۱۴ و ج ۲، ص ۸۹۷ و پیام حوزه، شماره ۴، زمستان ۱۳۷۲، صص ۱۳۴-۱۴۶ و مصاحبه‌ی نگارنده با مسئولان آن مرکز اقتباس گردیده است.

ملاحظه‌ی اقوال و آرای گذشتگان یادداشت‌های لازم را تهیه می‌کند. سپس مرحله‌ی دوم، که استنباط و استنتاج است، شروع می‌شود. محقق با استفاده از فکر و اندوخته‌ی علمی خود و با توجه به مقدماتی که در بخش اول فراهم کرده است نتیجه‌گیری و حاصل کار را عرضه می‌کند و این مهم‌ترین مرحله‌ی تحقیق است.

لیکن نوعاً بیشترین وقت محقق صرف مرحله‌ی اول می‌شود، لذا با توجه به آن احتیاج و این کیفیت صرف وقت، حوزه به این سمت حرکت کرد که از امکانات موجود روز استفاده کند و این روش را برعکس کند. بنابراین استفاده از کامپیوتر که دارای قابلیت‌های فراوانی است مورد توجه قرار گرفت زیرا حجم وسیعی از اطلاعات را می‌توان در حافظه‌ی کامپیوتر جمع‌آوری کرد و با دقت و سرعت بسیار زیادی مطالب را ارائه داد و عملاً آن را جایگزین یک کتابخانه‌ی عظیم نمود و از این جهت امکان روی‌آوری بیشتر فضلاء و طلاب و محققان و مؤلفان را به امور تحقیقی فراهم آورد؛ لذا در سال ۱۳۶۸ با توجه به ضرورت استفاده از کامپیوتر به دستور مقام معظم رهبری این مرکز تأسیس شد و از آن سال تا به حال سعی شده متناسب با اهدافی که ترسیم شده کارهایی را که انجام داده عرضه کند.

از زمانی که قرار شد مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی به شکل تشکیلاتی منسجم، کار سپردن متون و منابع اسلامی را به کامپیوتر شروع کند، به دستور مقام معظم رهبری سازمان تشکیلاتی و ارکان اجرایی آن ترسیم شد و ریاست عالی‌ی این مرکز با ایشان است، برنامه‌ها هم بعد از آن که مراحل اجرایی را در مرکز طی کرد در نهایت به نظر ایشان می‌رسد و با تأیید معظم‌له به اجرا گذاشته می‌شود.

۳- اهداف مرکز

طبق آن چه در اساسنامه‌ی مرکز آمده، هدف مرکز در مرحله‌ی نخست تسهیل استفاده از منابع و متون اسلامی و انجام تحقیقات علمی با بهره‌گیری از تکنولوژی پیشرفته و توسعه و تعمیم آن در حوزه‌های علمیه از راه‌هایی نظیر تهیه‌ی معجم‌های لفظی، موضوعی، رجالی، لغت و امثال آن برای منابع و متون اسلامی است.

دوم؛ انجام تحقیقات علمی با استفاده از منابع آماده شده در بند یک اساسنامه است.

سوم؛ ارائه‌ی تحقیقات انجام شده به صورت نشر کتاب، مجله، جزوه و توسعه و تأمین کامپیوتر در مناطق مورد نیاز.

چهارم؛ آموزش کامپیوتر به پژوهشگران اسلامی.

و بالاخره ارائه‌ی خدمات کامپیوتری نرم‌افزاری و سخت‌افزاری در زمینه‌ی علوم اسلامی.

طبعاً تمام این اهداف را نمی‌توان همزمان تحقق بخشید، زیرا بعضی از مراحل باید مقدمه‌ی بعضی دیگر باشد، لذا اولین کار مرکز این بود که تمام متون و منابع روایی شیعه به دستگاہ داده شود، چه در زمینه‌ی معجم‌های لفظی و چه موضوعی و چه متون رجالی، که خوشبختانه تا به حال زمینه‌هایی که در بخش اول اهداف ما بوده، متناسب با توان و امکانات اجرایی و نیروهایی که داشتیم، کار به صورت موفق‌ی انجام شده و کارها به گروهی از محققان عرضه شده است. در زمینه‌ی آموزش هم پس از تهیه‌ی برنامه‌ها، نظر به لزوم استفاده‌ی محققان از محصول فعالیت‌ها، آموزش در الویت قرار گرفت که در ادامه توضیح خواهیم داد.

در مرحله‌ی سوم که ارائه‌ی خدمات سخت‌افزاری است دو کار انجام شد: نخست تأسیس بانک‌های اطلاعاتی و دیگر واگذاری دستگاه از طریق فروشگاه. در هر حال چند بخش از اهداف اساسنامه با سرعت و حجم گسترده‌ای در حال انجام است و در بعضی زمینه‌ها که انجام تحقیقات علمی با استفاده از کارهای کامپیوتری آماده شده است، در ابتدای راه هستیم. وظیفه‌ای که در حال حاضر احساس می‌کنیم تهیه‌ی برنامه‌های نرم‌افزاری و عرضه‌ی آن به محققان است. دعوت از محققان و ارائه‌ی موضوع برای کارهای تحقیقی، مرحله‌ی بعدی کار است که شاید تا چند سال دیگر نیاز نباشد و شاید مراکز دیگری باشند که این کار را انجام بدهند.

مقام معظم رهبری هیأت امنایی را برای این مرکز تعیین کرده‌اند. این هیأت امناء، هیأت مدیره‌ای را انتخاب کرده که بر کار اجرایی مرکز نظارت دارد و امور اجرایی را با برنامه‌ها و سیاست‌های کلان مرکز - که از طرف مؤسس محترم و هیأت امناء مشخص می‌شود - تطبیق می‌دهند. مدیر عامل هم به پیشنهاد هیأت امناء و تأیید مؤسس مرکز انتخاب می‌شود. هیأت مدیره و مدیر عامل هر دو سال یک بار انتخاب می‌شوند. تشکیلات اجرایی شامل چهار معاونت، دفاتر و دو سازمان وابسته است.

۴ - بخش‌های مختلف مرکز

تهیه‌ی معجم‌های موضوعی در محدوده‌ی فعالیت معاونت تحقیقات است. (اما معجم لفظی کامپیوتری - که کار تحقیقاتی پیچیده را نمی‌طلبد - به وسیله‌ی بخش ورود اطلاعات معاونت فنی پس از تایپ و تصحیح متن کتاب طی مراحل فنی آماده و عرضه می‌شود) در معاونت تحقیقات چند بخش وجود دارد:

الف) بخش حدیث که کارش تهیه‌ی معجم‌های موضوعی از روایات اهل بیت (ع) است.

ب) بخش فقه و اصول که متون فقه و اصول حوزه را - که مورد نیاز و مراجعه‌ی دائمی طلاب و محققان حوزه است - موضوع برداری می‌کند.

ج) بخش علوم عقلی که در زمینه‌ی فلسفه، منطق و عرفان و کلام کار می‌کند و متون مورد نظر را موضوع برداری می‌کند.

د) بخش رجال که متون و منابع رجالی را دسته‌بندی کرده و کار تحقیقاتی روی آن انجام می‌دهد. دو بخش قرآن و تاریخ هم در نظر گرفته شده که در صدد تهیه‌ی معجم‌هایی در زمینه‌ی فرهنگ و معارف قرآن و تاریخ تشیع هستند که البته تأکید مرکز بر این است که دوباره کاری نشود.

معاونت دیگر که کار عرضیه‌ی برنامه‌ها را به عهده دارد شامل سه بخش است:

بخش اول - بانک اطلاعات که کار عرضیه‌ی برنامه‌ها را به عهده دارد و از سیاست‌های جدی مرکز، گسترش این بخش است و چون طلاب و محققان عموماً توان تهیه‌ی دستگاه را ندارند، استفاده از این بانک‌ها رایگان است. در حال حاضر بانک مرکزی اطلاعات در ساختمان مرکز تحقیقات مستقر است. یک واحد از بانک هم در جامعه‌الزهرآ است و اخیراً با عنایت مدیریت حوزه، بانک وسیعی نیز در مدرسه‌ی دارالشفاء تأسیس شده است.

نوع دیگری از بانک اطلاعات هم در این رابطه فعالیت دارد که تأمین امکانات و افراد آن به عهده‌ی خود مراکز علمی و فرهنگی است، اما پشتیبانی برنامه‌ای آن با این مرکز است.

البته در نظر است که در تمام مراکز استانهایی که حوزه‌ی علمیه هست

این بانک‌های اطلاعاتی گسترش یابد.

بخش دوم - بخش دیگر این معاونت امور محققان است که کارش آشنا کردن محققان و مدرّسان با این کار است. این بخش با علما و مدرّسان حوزه تماس برقرار کرده و یا برنامه‌ها را به آن‌ها ارائه می‌کنند. همچنین این بخش به عنوان پل ارتباطی بین قسمت‌های فنی و تحقیقاتی با افرادی که از برنامه‌های مرکز استفاده می‌کنند عمل می‌کند و اگر احیاناً کسی در مورد برنامه‌ها اشکال یا پیشنهادی داشت جمع‌آوری می‌کند و انتقال داده و متقابلاً جواب می‌دهد و نسخه‌های جدیدی که از برنامه‌ها آماده یا برنامه‌های جدید عرضه می‌شود به اطلاع محققان می‌رساند.

بخش سوم - بخش سوم، عهده‌دار خدمات پژوهشی است و در زمینه‌ی انجام کارهای تحقیقاتی با استفاده از محصولات خود مرکز آماده کرده است فعالیت می‌کند و ما با مجموعه‌هایی چون دانشکده‌ها و مراکز علمی، پژوهشی که بخواهند دیدگاه اسلام را در مورد مطلب خاصی بدانند همکاری می‌کنیم و اطلاعات مورد نیاز را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهیم. معاونت اداری - مالی در حقیقت کار پشتیبانی و تدارک معاونت‌های دیگر را به عهده دارد.

معاونت فنی متکفل یکی از محورهای اصلی کار است. ما سعیمان بر این بوده که متناسب با پیشبرد امور تحقیقاتی، کار فنی را گسترش بدهیم. معاونت فنی چند بخش دارد:

- ورود اطلاعات؛ گروهی افراد تاپیست، برنامه‌ها و کتب را تایپ می‌کنند و یک عده آقایان مصحح که از طلاب وارد به متون ادبیات عرب هستند آن‌ها را تصحیح می‌کنند. در این بخش قسمتی نیز متکفل

اعراب‌گذاری است.

- نرم‌افزار؛ پس از آماده شدن مطالب در بخش ورود، اطلاعات به بخش نرم‌افزار منتقل می‌شوند و گروهی از متخصصان که از طلاب هستند کار برنامه‌نویسی را انجام می‌دهند.

مرکز معجم الفاظ بحارالانوار، وسائل الشیعه، و کتب اربعه و شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، معجم قرآن و تمام کتب روایی ۱۰۸ موضوع از بحارالانوار و کتاب وافی عرضه شده است.

- بخش سخت‌افزار؛ که پشتیبانی و تدارک دستگاه‌ها را به عهده دارد. سازمان آموزش هم طبق یکی از بندهای اساسنامه وظیفه دارد به پژوهشگران و طلاب، آموزش کامپیوتر بدهد؛ لذا تا به حال بیش از ۱۰۰۰۰ نفر از طلاب حوزه را در سطوح مختلف از آشنایی با نحوه‌ی استفاده از دستگاه تا سطح برنامه‌نویسی پیشرفته آموزش داده است. مشکلی که اکثر محققان دارند حفظ یادداشت‌هایشان است که گاهی از بین می‌رود و ثمره‌ی سال‌ها زحمت‌شان هدر می‌رود، اما اگر کسی مقداری با دستگاه آشنا باشد می‌تواند کارهای تحقیقاتی خود را به دستگاه بدهد.

یکی از برنامه‌ها این است که به منازل علما و آقایانی که نمی‌توانند به قسمت آموزش مراجعه کنند، استاد فرستاده شده و به آن‌ها آموزش می‌دهند و این از رسالت‌های مهم این مرکز به شمار می‌رود. خوشبختانه استقبال خیلی خوبی هم شده و آقایان علما به این نتیجه رسیدند که باید از این ابزار استفاده شود.

ضمناً این مرکز، برادران و خواهران طلبه را به صورت رایگان آموزش می‌دهد.

مؤسسه‌ی تجاری نور هم فروشگاه‌ی غیرانتفاعی و خدماتی است تا چنان چه فضایی بخواهند از وقت خود بیشتر استفاده کرده و تحقیقات بیشتری انجام دهند بتوانند از این فروشگاه دستگاه کامپیوتر تهیه کنند. به خاطر این هدف دستگاه‌ها صرفاً با قیمت تمام شده در اختیار طلاب قرار می‌گیرد و تا به حال در سه مرحله، تعدادی دستگاه از خارج وارد کرده و تسهیلاتی در اختیار متقاضیان قرار داده است.

۵- برگزاری نمایشگاه

در سال ۱۳۷۱ مرکز به این نتیجه رسید که چون غالب مراکز حوزوی و غیرحوزوی که در زمینه‌ی فرهنگ و معارف اسلامی و قرآنی کار می‌کنند، به سمت استفاده از کامپیوتر رفته‌اند، لذا احتمال داده می‌شد که کارهای تکراری زیادی صورت گیرد. مقام معظم رهبری هم تأکید و اصرارشان بر این بود که از کارهای تکراری جلوگیری شود، بنابراین در سال ۱۳۷۱ سمیناری با عنوان اولین سمینار کامپیوتر و علوم اسلامی در دارالشفاء برگزار گردید. این سمینار سه محور و کمیسیون اصلی داشت. اولین محور کار فنی بود که متخصصان فنی مراکز اسلامی دیگر آمدند و کارهایی که تا به حال کرده بودند عرضه کردند و هماهنگی‌های خوبی شد. همچنین در زمینه‌ی کارهای تحقیقاتی و روش‌های موضوع برداری محققان این مراکز با هم تبادل نظر کردند و کمیسیونی در زمینه‌ی کارهای ارتباطی و اهداف و برنامه‌هایی که این مراکز برای آینده داشتند، مسائل را بررسی کرد و خوشبختانه هم مؤسسات و شخصیت‌های حوزه و هم مؤسسات و اساتید دانشگاه استقبال کردند و در حقیقت یک جلوه‌ی عملی از وحدت حوزه و دانشگاه در آن جا مشاهده شد

و مقدمه‌ی تشکیل شورای عالی انفورماتیک علوم اسلامی هم پی‌ریزی گردید. نقصی که الان وجود دارد این است که متأسفانه مرکزی نیست تا کارهای نرم‌افزاری که انجام می‌شود در آن جا ثبت شود.

در سال ۱۳۷۲ نیز با تشکیل یک نمایشگاه - که اولین نمایشگاه سراسری نرم‌افزاری علوم اسلامی بود - محصول کارهای مرکز ارائه گردید و در سال ۱۳۷۳ نیز دومین سمینار کامپیوتر و علوم اسلامی برگزار گردید. از آن به بعد عموماً هر سال برگزار می‌گردد.

در زمینه‌ی کارهای فنی تلاش شده که نیروهای مرکز، مرتب با پیشرفت‌های روز آشنا باشند. یکی از موفقیت‌های عمده‌ی مرکز این بوده که طلاب کارهای فنی را انجام می‌دهند. تجربه ثابت کرده دوستان طلبه که کارهای فنی را یاد گرفته و متخصص شده‌اند در زمینه‌ی فنی ابتکارشان بیشتر بوده و به عنوان نمونه در زمینه‌ی کم کردن حجم و بالا بردن سرعت که یک کار مهم است و کاری است که در دستور کار همه‌ی مراکز فنی کامپیوتری است تقریباً حوزویان کار منحصر به فردی کرده‌اند. به عنوان نمونه فرض کنید کتاب بحارالانوار که ۱۱۰ جلد است به ۱۱۰ مگ (که واحد حجم کامپیوتری است) نیاز دارد؛ یعنی اگر دستگاهی چهل مگ داشته باشد محقق نمی‌تواند از این برنامه استفاده کند و باید حجم دستگاه را بالا ببرد، ولی متخصصان مرکز همین ۱۱۰ مگ را به ۲۹ مگ رسانده‌اند بدون این که سرعت کم شود؛ لذا این چهار برنامه‌ی الفاظ که عرضه شده به حدود کم‌تر از ۴۰ مگ می‌رسد بدون این که سرعت کم شود و جالب این است وقتی که این کار در سال ۷۲ در نمایشگاه «جی تکس» - که در دبی برگزار می‌شود و تمامی شرکت‌های کامپیوتری کشورهای اسلامی، (که در کار سخت افزار و نرم افزار

فعالیت می‌کنند)، در آن شرکت داشتند - عرضه گردید، برای متخصصان بسیار جالب و برای بعضی‌ها باور نکردنی بود. کار جالب دیگری که شد، بردن همین برنامه‌ها روی دیسکت‌های لیزری بوده است.

در مجموع، مرکز تلاش کرده متناسب با پیشرفت‌های روز، کار فنی را هم جلو ببرد و خوشبختانه با استعدادهایی که هست مرکز مشغول مطالعه در زمینه‌ی کار هوش مصنوعی هست. و اهل خبره می‌دانند که کار روی هوش مصنوعی کار پیچیده‌ای است که الان در مراکز پیشرفته‌ی دنیا انجام می‌شود. البته آموزش کامپیوتر و امور مربوط به آن انحصاراً در اختیار کامپیوتر علوم اسلامی نیست زیرا مراکز خدمات پژوهشی و اطلاع‌رسانی در قم بسیار فعال هستند و عموماً نیز متعلق به حوزویان می‌باشند؛ مثل پایگاه اطلاع‌رسانی پارسا، شبکه‌ی اطلاع‌رسانی دانا فجر، شبکه‌ی اطلاع‌رسانی آل‌البیت و مرکز فرهنگی و اطلاع‌رسانی نورالاسلام.

ژرف‌نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی



شروېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی